

راه کارهای مبارزه با پول شویی توسط نظام بانکی

محسن درویشی - شعبه برازجان - منطقه جنوب

امروزه «پول شویی» یکی از جرایم عمده مالی در جهان محسوب می‌شود و عبارت است از: تبدیل یا انتقال یک دارایی با هدف پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن دارایی. فرار مالیاتی را هم می‌توان یکی از نمونه‌های پول شویی به حساب آورد و در بسیاری کشورهای در حال توسعه، فرار مالیاتی و پول شویی با هم وجود دارند.

اصلاح سیستم مالیاتی از مهم‌ترین راه‌های مبارزه با پول شویی به حساب می‌آید. علاوه بر تصویب قانون مبارزه با پول شویی در مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۶، اجرای برخی طرح‌ها و قوانین مالیاتی نیز به تحقق این هدف کمک می‌کند. از جمله این طرح‌ها و قوانین می‌توان به اجرای طرح مالیات بر ارزش افزوده، الزام صدور صورت حساب و طرح جامع مالیاتی اشاره کرد.

واژه‌های کلیدی: پول شویی، نظام بانکی، راه کارها.

مقدمه

گسترش جهانی شدن اقتصاد، به‌ویژه در بازارهای سرمایه، به‌همراه منافعی که در برداشته، به تشدید برخی پدیده‌های مضر در سیستم اقتصادی منجر شده است. از آن جمله می‌توان به پدیده پول شویی اشاره کرد. پول شویی، به‌عنوان یک جرم در دهه ۱۹۸۰، به‌ویژه در مورد قاچاق مواد مخدر، مورد توجه کشورهای غربی قرار گرفت. هنوز تعریف روشنی برای سیاست‌های مبارزه با این پدیده در بخش مالی نشده است. مطالعات نشان می‌دهد که کشورهای در حال توسعه، بیش‌تر در معرض فعالیت‌های پول شویی قرار دارند. زیرا در این کشورها، به‌دلیل عدم نظارت دولت، استفاده از روش‌های غیرقانونی آسان‌تر است. این مسأله، ضرورت تحقیق و پژوهش در این مورد را بیش از پیش در کشور ما نمایان می‌سازد.

این مقاله به‌طور خلاصه در چند بخش تعریف می‌شود: بخش نخست، تعریف پول شویی و اشکال آن، بخش دوم به آثار و روش‌های پول شویی اشاره دارد و بخش آخر به اقداماتی برای مبارزه با پول شویی اختصاص خواهد یافت.

پول شویی

در یک تعریف کلی «پول شویی» یا «تطهیر پول»، فرآیندی است که طی آن، شکل مبدأ و مشخصات پول‌های آلوده حاصل از معاملات غیرقانونی نظیر: تجارت مواد مخدر، جرایم سازمان‌یافته، تروریسم و نظایر آن تغییر می‌یابد و صورت قانونی به‌خود می‌گیرد. بر اساس ماده یک دستورالعمل اروپایی، مصوب مارس ۱۹۹۰، پدیده پول شویی به این شرح تعریف شده است: «تبدیل یا انتقال یک دارایی، با هدف پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن دارایی یا کمک به هر شخصی که با چنین جرایمی سر و کار دارد.»

اشکال پول شویی از طریق سیستم بانکی:

- سپرده‌گذاری مبالغ قابل توجه و انتقال سپرده‌ها.
- گشایش حساب‌های اشتراکی با اعضای خانواده یا دوستان.
- به‌کارگیری چک‌های مسافرتی.
- به‌کارگیری حواله‌های تلفنی و غیره.
- به‌کارگیری حساب‌های جمعی.
- به‌کارگیری بانک‌های زیر نفوذ شخص پول شوی.
- به‌کارگیری حساب‌های کارگذاری قابل پرداخت.
- استفاده از بانک کارگزار و حساب کارگزاری.
- به‌کارگیری حساب‌های الکترونیکی و بانکداری اینترنتی.
- به‌کارگیری وثیقه بانکی و اخذ وام. در این روش، وجوه غیرقانونی به کشور دیگری ارسال و سپس آن را وثیقه و تضمین بانکی برای اخذ وام قرار داده و وام اخذ شده را به کشور وقوع جرم منتقل می‌کنند. در روش مذکور ضمن این که پول غیرقانونی تطهیر می‌شود، امکان برخورداری از معافیت‌های مالیاتی نیز فراهم می‌شود.
- استفاده از مؤسسات مالی و بانکی برون مرزی.

وظیفه بانک‌ها و مؤسسات مالی برای مقابله با پول شویی

مهم‌ترین اصول که تمامی بانک‌ها و مؤسسات مالی، به‌منظور مبارزه با پول شویی، ملزم به رعایت آن‌ها هستند، عبارتند از: شناسایی مشتری، طبقه‌بندی مشتریان بر مبنای ریسک و اعمال ضوابط دقیق برای شناسایی مشتریان پرخطر، سیستم نظارت بر گردش عملیات مشتری و تشخیص موارد مشکوک، شناسایی موارد مشکوک و گزارش آن به مراجع ذی‌صلاح.

آثار پدیده پول شویی

آثار منفی اقتصادی پول شویی بر توسعه اقتصادی را به‌سختی می‌توان کمی کرد. بر کارشناسان امر، واضح است که چنین فعالیت‌هایی نهادهای بخش مالی را که برای رشد اقتصادی (به‌ویژه برای کشورهای در حال توسعه) مهم و حیاتی هستند، با اضمحلال روبه‌رو می‌کند و با کاهش بهره‌وری در بخش حقیقی از طریق غیربهبینه کردن تخصیص منابع، تشویق فعالیت‌های جنایی و فسادهای اداری، رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد. هم‌چنین پول شویی می‌تواند به‌صورت بسیار

با یک امضاء در پشت آن، به عنوان چک حامل شناخته می‌شود)، اوراق مشارکت بی‌نام و در وجه حامل و نظایر آن، ابزارهایی هستند که می‌توانند پدیده‌های قاچاق، پول‌شویی و فرار مالیاتی را تسهیل کنند. در کشورهای پیشرفته صنعتی، علاوه بر آن که تقریباً تمامی مبادلات از طریق پرداخت‌های بانکی قابل ردگیری است، موضوع صدور فاکتور یا صورت حساب نیز نهادینه شده است. این در حالی است که در

قوانین کشور - شامل قانون نظام صنفی و قانون مالیات‌های مستقیم- صدور صورت حساب توسط فعالان اقتصادی الزامی شده و جرایم بازدارنده‌ای نیز برای خاطیان منظور گردیده است ولی هیچ نشانه‌ای از اجرایی

شدن این الزام‌های قانونی به چشم نمی‌خورد. از جمله موارد الزام‌آور در مورد صدور صورت حساب، می‌توان به مواد ۱۶۹ و ۱۶۹ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم اشاره کرد. در ماده ۱۶۹ مکرر، جریمه عدم صدور صورت حساب، معادل ۱۰ درصد مبلغ معامله در هر مورد می‌باشد که جریمه بسیار سنگینی است. تصور نمی‌شود، از این جریمه قانونی نتوان برای نهادینه کردن صدور فاکتور، استفاده مطلوب به عمل آورد. حتی در تبصره ۳ ماده ۱۶۹ مکرر برای عدم‌نگهداری فاکتورهای خرید نیز جرایم سختی در نظر گرفته شده است؛ به طوری که نه تنها طبق این قانون نمی‌توان فروش بدون فاکتور انجام داد، بلکه خریداری کالا بدون صورت حساب نیز مشمول مجازات شده است.

نتیجه‌گیری

در اقتصادهای توسعه‌یافته دنیا، درآمدها، به حساب‌های بانکی واریز و سپس برداشت می‌شود، ضمن آن که حساب‌های مالیاتی افراد باید توسط حسابداران رسمی تأیید شود، اما این امر تاکنون در ایران تحقق نیافته است.

اجرای این قانون در شرایط فعلی تأثیر چندانی نخواهد داشت زیرا هیچ‌یک از صاحبان درآمد، الزامی برای اعلام درآمدهای خود و راه‌های کسب آن ندارند. چون این اظهارنامه‌ها در سیستم مالیاتی کشور ما وجود ندارد، امکان کنترل و ردیابی منشأ درآمدها از طریق سیستم مالیاتی و بانکی نیز وجود ندارد و مبارزه با پول‌شویی، به مراتب دشوارتر است.

در آمریکا، به منظور تسهیل مبارزه با پول‌شویی اسکناس‌های درشت چاپ نمی‌کنند و این عمل باعث می‌شود، پول حاصل از قاچاق با حجم زیادی از اسکناس روبه‌رو شده و نگهداری آن برای قاچاقچیان مشکل ایجاد کند.

با عنایت به این که بانک‌ها، هسته اصلی شبکه حفاظت از سیستم مالی محسوب می‌شوند، بنابراین کارآیی و موفقیت یک نظام ضد پول‌شویی، به میزان زیادی به برنامه و عملکرد بانک‌ها در طراحی و اجرای یک برنامه مؤثر ضد پول‌شویی بستگی دارد.

محسوس، ترکیب تولیدات یک سیستم اقتصادی را تحت تأثیر قرار داده و در نتیجه بر بخش خارجی اقتصاد (تجارت بین‌المللی و جریان سرمایه) مؤثر واقع شود و از این طریق توسعه اقتصادی را در بلندمدت تحت سلطه خود قرار دهد.

از دیگر آثار مهم و زیان‌بار پول‌شویی، کاهش درآمدهای دولت است که به صورت غیرمستقیم به اشخاصی که مالیات خود را صادقانه پرداخت می‌کنند، لطمه وارد می‌کند.

علاوه بر این، پول‌شویی، گردآوری مالیات را با مشکل مواجه می‌سازد. اخلال در اقتصاد، کاهش سیاست‌های دولت بر سیاست‌های اقتصادی، تغییر جهت سرمایه‌گذاری‌ها، خروج سرمایه از کشور، تضعیف بخش خصوصی،

تضعیف امنیت ملی، تضعیف یک‌پارچگی و تمامیت بازارهای مالی، تأثیر معکوس بر نرخ بهره و ارز، افزایش ریسک اعتباری، ایجاد مانع برای خصوصی‌سازی و ...

اقدامات بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی

از آن‌جا که پول‌شویی در ماهیت خود فعالیتی فراملی و بین‌المللی است و بازارهای مالی جهانی را درمی‌نوردد، مقابله با آن، پیش از هر چیز مستلزم همکاری بین‌المللی خواهد بود. طی دو دهه اخیر، با توجه به گسترش سریع پول‌شویی و تبدیل شدن به پدیده‌ای بین‌المللی، قوانین و پیمان‌نامه‌ها و تلاش‌های قابل توجهی برای مبارزه با این پدیده شکل گرفته است که از آن جمله می‌توان به پیمان‌نامه‌های سازمان ملل، جامعه اروپا، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، سازمان کشورهای آمریکایی و اقدام‌های بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول اشاره کرد. شایان ذکر است؛ سابقه قانون‌گذاری و اقدامات بین‌المللی برای مبارزه با پول‌شویی و راه‌های مقابله با آن به دهه ۱۹۸۰ برمی‌گردد.

پدیده پول‌شویی در اقتصاد ایران

امروزه در کشورهای پیشرفته جهان، تعقیب مالی وجوه حاصل از قاچاق مواد مخدر و سایر جرایم سازمان‌یافته، مقدّم بر کنترل فیزیکی است و این‌جا است که مبارزه با تطهیر عواید حاصل از این جرایم، معنا پیدا می‌کند. اقتصاد ایران با توجه به موقعیت جغرافیایی آن، مناسب‌ترین بستر پول‌شویی مواد مخدر است.

مهم‌ترین ویژگی اقتصاد کشور در رابطه با مدیریت اقتصادی، تعدد مراکز تصمیم‌گیری است که همین امر سبب شده تا ایران نتواند از یک نظام اقتصادی تعریف شده با یک سیاست‌گذاری کلان اقتصادی توسعه‌گرا برخوردار شود.

از سوی دیگر در اقتصاد ایران در بسیاری موارد، نقش حاکمیتی و تصدی‌گری دولت با هم ادغام شده و عدم تعادل‌هایی را به وجود آورده است. متأسفانه در ایران ابزار موجود نظیر: چک پول‌های درشت در حکم اسکناس، چک‌های بانکی میلیاردری در وجه حامل (هر چک بانکی

منابع

- «مدیریت کل مقررات و مجوزها و مبارزه با پول‌شویی»، بانک مرکزی ج.ا.، مریم کشتکار. فروردین ۱۳۹۰.
- «مدیریت کل مقررات و مجوزها و مبارزه با پول‌شویی»، بانک مرکزی ج.ا.، مریم کشتکار. دی‌ماه ۱۳۸۹.
- «بررسی شیوه‌های مبارزه با پدیده پول‌شویی با تأکید بر راه‌کارهای مالیاتی»، سعید شفیع، محمدحسن صوری دیلمی. فصلنامه تخصصی مالیات، ش پنجم، تابستان ۱۳۸۸.
- «پول‌شویی و آثار و پیامدهای آن»، فرهاد رهبر. مجله تحقیقات اقتصادی. پاییز و زمستان ۸۲. صص ۳۳-۵۵.
- «پول‌شویی و تأثیر آن بر نهادهای مالی»، فروزان رودباری. تعاون. صص ۷۲، ۷۹.